

la mar, la niebla y el aire», *El Caín de Cataluña* (Rivad. xiv, 277a), i es plany que la seva dama el rebutgi «con *riesgo frío*», 'innegablement', «sin *riesgo*» (*Cada qual lo que le toca*, v. 146).

Ja no triga, però, el cast. *riesgo* a decantar-se pel sentit del cat. *risc* 'perill que correm': ja n'hi ha un testimoni formal en un dicc. de 1570 i probablement en un de 1505, i és l'acc. que es troba en massa no sols en Cervantes i els clàssics tots, de la primera del S. xvii, i fins la 2.ª meitat del xvi, si bé no deixa d'observar-se en algun d'ells algun regust del sentit medieval de contradicció o conflicte, com si l'un s'anés desdenyant cap a l'altre: «en *riesgo las dexa Dios*, y en el primer assalto perecieron», Fr. Lorenzo de Zamora (1601); i fins i tot en Fr. Luis de León: «yo quiero hablar a mi *riesgo* todo lo que me diere la voluntad, y venga lo que viniere» o en Juan de Pineda «si alguno se pone por otro en tales *riesgos*».

Ara bé, si el *résëgu* o *rédëg* o *rëec* que hem documentat en el català arcaic de Jaume I, dels *CostTort*. i dels docs. comercials del S. xiii, pressuposa una base *RĒSĒCU, aquesta mateixa base dóna compte perfectament, amb fonètica castellana, del resultat *riesgo*, amb una evolució entorn de la idea de 'situació trencadissa, vidriosa', per una banda cap al matís de 'conflicte' per l'altre cap al de situació exposada, arriscada, risc.

I parlant d'*arriscar*, que ja veurem com en català es troba des dels nostres clàssics més antics, crida l'atenció el fet que també en castellà clàssic i antic, en lloc d'*arrisgar* [1604 només], es troba més aviat *arriscar*, forma en notable coincidència amb la catalana, de la qual en la meua obra vaig citar exs. en massa en Cervantes, Góngora, Fr. Luis de Granada i de León, Sta. Teresa, Ercilla i altres autors de la 2.ª meitat del segle xvi, però també en alguns de la primera (Torres Naharro, J. de Valdés, A. de Guevara); i ja en tenim un cas en el S. xv, en la *Crón. de Alvaro de Luna*: «ninguna mención parecía que fazia de sí mismo acerca de se *arriscar* e se aventurar a bien brabas cosas e fechos». L'aparició en autors tan nombrosos i castissos dels Ss. xv-xvi, ja fa dubtar de la idea que pugui ser manlleu del català, i negar del tot que pugui ser pres de l'italià o altra llengua romànica, on són normals les formes *risc*, *rischio*.

Era un mot tan vivaç que amb un seu derivat s'expressava llavors la noció del substantiu 'risc', és a dir *arrisco*, que hom ha citat en el *Mingo Revulgo* de la primera meitat del xv, i que en tot cas es troba no gaire més tard en Juan del Encina i en Torres Naharro, posat en boca de pastors: «También sabes los ventiscos, / los pedriscos, / los tormentos, los nublados / que por mí son ya passados, / los peligros, los *arriscos*», «que más ufano muriera / quando estava en tal *arrisco*», i *arrisque* en els Actes de Corts d'Aragó: «la dicha arrendación --- corra a todo *arrisque*, peligro y caso fortuito del dicho arrendador». I si bé el verb *arriscar(se)* més tard s'ha extingit en cast., no ha deixat de quedar-ne, amb valor d'adj., el part. *arriscado* 'valent'.

El que més ens assegura que aquí tenim una antiga

forma genuina del castellà és la consciència, que demostren els autors, del nexa primitiu que hi ha amb el primitiu cast. *risco* 'cingle, penya espadada', com ho mostra clarament un passatge de Andrés Laguna (en l'*Epístola Nuncupatoria* del seu *Diòscòrides*), quan diu que va collir plantes «*arriscándome* por barrancos y peligrosos despeñaderos»; i el de Juan de Pineda «en un lugarcete *arriscado* del monte»; tar si en aquests encara hi podria haver dubtes de si l'autor pensa més en la idea de la situació enfiladissa, o en la del perill, és la dartera la que predomina clarament en Torres Naharro, però sempre es tracta del pastor que per salvar les seves ovelles no ha de vacillar a internar-se per timberes (*riscos*); «guardó tan bien su ganado / que por la menor oveja, / *arriscava* la pelleja / y aventurava el estado» (*Propal.* I, p. 104). Tots, igual que Valdés, autors de princ. o mj. S. xvi.

Ben finament percebia Juan de Valdés en el seu *Diálogo de la Lengua*, l'ambient propi del mot, quan declarava: «*arriscar* por *aventurar* tengo por buen vocablo, aunque no lo usamos mucho; y assí *arriscar* como *apriscar*, que también me contenta, creo avemos desechado, porque tienen del pastoril --- y bien los usa el refrán pastoril que dize: quan no *arrisca*, no *aprisca*» (això sembla haver-se tornat «qui no *arrisca*, no *pisca*» en val., CRos, *Adages i Refranys*, 1736, p. 92; tanmateix cf. it. *chi non risica, non rósica*). O sigui que verament l'*arriscar* castellà és un derivat de *risco*.

En l'idioma veí aquest substantiu és tan antic com la llengua, car no sols el registra Nebrixa, «*risco* de peña crepido» i els exs de clàssics se n'hi troben per dotzenes, sinó que ja el veiem a primers del S. xiv en l'Arx. de Hita, quan diu (al·ludint-ne a les notes) que la flauta és «más alta que un *risco*» (1230c), però encara n'hi ha testimonis més antics, que ens ensenyen el mot amb el seu vocalisme originari: «el *resquello* que está en ssomo de los poyales de Val de Yusta», doc. burgalès de 1276 (MzPi., *Dcos. Ling. Castilla*, 202.16), i també en diminutiu figura en la *Gran Conquista de Ultramar*: «escaparon ende muy pocos, e éstos algunos de los que se uvieron acoger a las montañas, o se asconder por los *resquillos*» (ed. Cooper, I, 60r1.1).³

Altrament quasi no es pot dubtar que els noms dels *Petro Riesco* i *Juan Riesco* que firmen en dos documents lleonesos, de 1222 i 1256 (Staaff, *Anciens Documents*, 8.14 i 45.32) són avantpassats de les famílies *Risco* de temps modern, que degueren rebre aqueix malnom (tornat ara cognom), com a gent dura en general, o de morro i bossa closos, com a escriure més tard Tirso de Molina: «¿qué provecho tienes d'ellos? / ¿qué te ofrecen, qué te dan? / --- / de peña, de roble o *risco* / es, al dar, su condición: / su bolsa hizo profesión / en el orden de San Francisco» (*El Condenado por Desconfiado* I, x, p. 115). Més hi ha encara, i és creïble que es remunti aquest *RĒSĒCUM fins a un temps —el llatí popular visigòtic o del Baix Imperi— en què els neutres en -UM formaven plurals en -A: car a Castella, de un *RES(E)CA plural deu ser